

СЕКЦІЯ 7. СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРНА МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТУ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-578-8-42>

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ВИМІРИ

Косач Т. М.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри права та соціально-поведінкових наук
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»
м. Біла Церква, Україна*

Освіта є ключовим чинником розвитку особистості, суспільства та держави, забезпечуючи безперервність культурного й цивілізаційного поступу. У сучасних умовах вона виступає основним засобом передачі й відтворення культурного досвіду в добу динамічних змін. Тому реформування освітньої системи відповідно до вимог часу є глобальною необхідністю для подальшого розвитку людства.

Концептуальне осмислення, визначення цілей, методів та ідеалів освіти здавна належить до сфери філософії. Саме вона формувала систему ідей, що спрямовували розвиток освітньої думки. Серед них – уявлення про людину, її природу та місце у світі; про суспільство та його потреби; про освіту як механізм формування людини для життя в соціумі. Взаємозв'язок особистісних і соціальних чинників у процесі навчання поступово породив ідею універсальності освіти, що бере початок у давньогрецькій традиції й стала основою класичної освітньої парадигми. Протягом історії ця парадигма зазнавала еволюції, її ідеали, принципи й норми розвивалися, доповнювалися та видозмінювалися, особливо у філософії доби Просвітництва. На початку XIX століття виникла нова філософська концепція освіти, яка наголошувала на самосвідомості та саморозвитку особистості в контексті культури. У німецькій класичній філософії (Герbart, Гумбольдт, Гегель) цей підхід сприяв гуманітаризації освіти та утвердженню права людини на особистісне становлення як суб'єкта культури [2].

На початку XXI століття Україна переживає період масштабних реформ, що охоплюють усі сфери життя суспільства. Водночас одним із найважливіших і найактуальніших питань залишається філософія освіти, яка спрямована на оволодіння знаннями та технологіями сучасної освітньої діяльності в умовах суспільних трансформацій. Її завданням є обґрунтування ціннісних, світоглядних і педагогічних засад формування особистості, здатної до самореалізації в сучасному соціумі. Вивчення філософії освіти сприяє системному розумінню філософських проблем освітнього процесу, усвідомленню історичного розвитку освіти як суспільного інституту, визначенню її ролі в культурі та формуванню ідеалу нової особистості. Таким чином, філософія освіти постає як галузь філософського знання, що досліджує сутність освіти як соціокультурного феномену, її цілі, цінності, ідеали та критерії ефективності.

Упродовж XX – початку XXI століть сучасна цивілізація досягла нового рівня розвитку, основою якого стала парадигма безперервної освіти, або освіти впродовж життя. Суспільство поступово переходить до епохи, де формується новий тип людини – *homo educatus* (освічена людина). На початку третього тисячоліття філософія освіти набуває особливої ваги у розумінні творчої природи освітнього процесу. Виклики, що постали перед глобальною освітою XXI століття, зумовлюють необхідність нового філософського осмислення як історичних досягнень освітніх систем, так і прогнозування майбутніх моделей освіти. Філософія освіти є динамічним поняттям, зміст якого визначається тим аспектом, у якому розглядається феномен освіти. Спираючись на досягнення спеціальних наук і принципи загальної філософії, вона формує особливий погляд на педагогічну реальність, аналізує її суперечності та на цій основі створює нові концепції суспільних трансформацій.

На сьогоднішній день існує три концепції освіти, які пов'язані з напрямками сучасної філософії освіти:

Перша – це концепція гармонійної цілісності, що сприяє реалізації ідей створення єдиної, цілісної, гармонійної теорії педагогіки і централізованої системи управління освітою.

Друга – релятивістсько-плюралістична концепція, яка визнає необхідність застосування принципів плюралізму, педоцентризму та релятивізму в педагогічній діяльності, пріоритетність ролі індивідуальних інтересів над громадськими.

Третя – синтетична, що поєднує обидві попередні концепції освіти, визначаючи, що загальні і громадські інтереси в педагогічному процесі мають бути мінімальними. Тобто, жодна із сторін суперечностей

педагогічного процесу не повинна мати пріоритетного значення по відношенню до іншого (треба виходити з найважливішої ролі обох) [1].

Українська філософія, поряд із загальними концепціями філософії освіти, має власні особливості, що формувалися під впливом державних, політичних та культурних чинників. Ще в період Київської Русі освіта тісно перепліталася з філософією, фактично ототожнюючись із нею. Освічена, начитана людина вважалася філософом або «зело книжником», а питання навчання й виховання сприймалися як невід’ємна частина шкільної мудрості того часу [3].

Першу систему концептуальних засад філософії освіти в Україні було представлено у працях В. Андрущенка, В. Лутая, С. Клепка, М. Култаєвої та інших науковців. Нині вітчизняна філософська думка перебуває на етапі формування нового напрямку, спрямованого на подолання недоліків попередніх підходів і синтезування їх позитивних надбань. Як методологічну основу розроблення сучасної філософської концепції освіти і науки запропоновано систему принципів синергетичної парадигми. Її застосування відкриває широкі можливості для створення інноваційної освітньої моделі, побудованої на синтетичній ідеї «руху на випередження». Саме така концепція здатна забезпечити не лише прискорене входження України до спільноти розвинених держав, а й подолання технократично-егоїстичних тенденцій, сприяючи становленню соціально орієнтованої форми розвитку.

Одним із ключових елементів нової освітньої парадигми є випереджальна роль освіти у розвитку сучасного суспільства. З другої складової соціальної структури вона перетворюється на пріоритетний чинник, що має глобальне значення для суспільного прогресу. Це зумовлено зростанням впливу освіти на формування інформаційного суспільства, у якому духовне виробництво стає визначальним, а його реалізація можлива лише через розвиток відповідних освітніх тенденцій. Нині процеси гуманізації та гуманітаризації освіти виступають провідним напрямом її реформування. Особливо важливими аспектами цього процесу є формування антисциєнтистської методології, спрямованої не лише на здобуття знань, а й на розвиток духовності, а також утвердження освіти як чинника культурного розвитку. Розгляд освіти як діалогу культур і поєднання особистісного становлення з опануванням культурних цінностей сприяють розв’язанню етичних проблем, забезпечують гармонійність і багатогранність особистості, які стають основними критеріями її буття.

Отже, можемо зазначити, що філософія освіти виступає ключовою складовою розвитку сучасного суспільства, адже визначає його цінності, цілі та напрями культурного поступу. Синергетичний підхід і випереджальний розвиток освіти створюють підґрунтя для формування

гармонійної, духовно зрілої особистості та інтеграції України у глобальний освітній простір.

Література

1. Дейнека В. В., Москвін Я. В. Філософія освіти : навч. посібник для здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Освітні педагогічні науки». 2-ге вид., оновл. Харків : ХНМУ, 2024. 72 с.
2. Опачко М. В. Філософія сучасної освіти : навчально-методичний посібник. Ужгород : УжНУ, 2019. 60 с.
3. Розвиток філософії освіти в Україні. URL: https://www.medievist.org.ua/2015/06/blog_post_24.html#google_vignette (дата звернення: 08.11.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-578-8-43>

НАСЛІДКИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ: ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД

Селезньова О. М.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри професійних і спеціальних правових дисциплін
Приватний вищий навчальний заклад «Буковинський університет»
м. Чернівці, Україна*

Невпинний науково-технічний прогрес, всебічне застосування новітніх інформаційно-комунікативних та інформаційно-технологічних розробок, засилля інтернет-застосунків і соціальних мереж зумовили швидку трансформацію індустріального (постіндустріального) суспільства в інформаційне. Не можна казати, що такий перехід є чимось поганим або, навпаки, добрим. Це сучасна дійсність життя людини, яка має як плюси, так і мінуси. Разом з тим, розвиток інформаційного суспільства потребує певних рамок, своєрідних «маркерів», без яких подальше становлення людського суспільства перебуває під великим знаком питання. У першу чергу, це стосується інституту освіти.

Зазвичай прийнято вважати, що вивченням зазначеного інституту займається педагогіка. Зокрема, у навчальному посібнику М. М. Фіцули вказується, що предметом педагогіки є виховна діяльність, що здійснюється в закладах освіти людьми, уповноваженими на це суспільством. Складовою ж частиною виховання у широкому значенні